

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ
ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ

ΥΠΟΘΕΣΗ φη . εθ΄ **κατά της ΕΛΛΑΔΟΣ**
(Προσφυγή υπ' αριθ. 50824/99)

ΑΠΟΦΑΣΗ
ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ
19 Σεπτεμβρίου 2002

Η παρούσα απόφαση θα καταστεί οριστική
υπό τις προϋποθέσεις του άρθρου 44 § 2 της Συμβάσεως.
Ενδέχεται να τύχει βελτιώσεων ως προς τη μορφή.

ΑΚΡΙΒΕΣ ΑΝΤΙΓΡΑΦΟ
ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ, 19-09-02.

[υπογραφή]

ERIK FRIBERGH

Γραμματέας του Τμήματος

Στην υπόθεση φη . εθ΄ **κατά της ΕΛΛΑΔΟΣ**

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (πρώτο τμήμα),
συγκροτηθέν από τμήμα απαρτιζόμενο από τους δικαστές:

F. TULKENS, *Πρόεδρος,*

K.Λ. POZAKH,

P. LORENZEN,

N. VAJIC,

E. LEVITS,

A. KOVLER,

V. ZAGREBELSKY,

και E. FRIBERGH, *Γραμματέα του Τμήματος,*

Αφού διασκέφτηκε σε συμβούλιο στις 20 Σεπτεμβρίου 2001 και 29 Αυγούστου 2002,

Εκδίδει την ακόλουθη απόφαση, η οποία υιοθετήθηκε κατά την ως άνω τελευταία ημερομηνία:

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση εισήχθη δυνάμει της υπ' αριθ. 50824/99 προσφυγής, την οποία κατέθεσαν κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας εννέα Έλληνες υπήκοοι, ήτοι οι . . .

(«οι προσφεύγοντες»), οι οποίοι προσέφυγαν ενώπιον του Δικαστηρίου, στις 10 Μαΐου 1999, δυνάμει του άρθρου 34 της Συμβάσεως για την Προάσπιση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών («η Σύμβαση»).

2. Οι προσφεύγοντες εκπροσωπούνται ενώπιον του Δικαστηρίου από τον Κ. ΧΩΡΟΜΙΔΗ, Δικηγόρο Θεσσαλονίκης. Η Ελληνική Κυβέρνηση («η Κυβέρνηση») εκπροσωπείται από τον εκπρόσωπο του πληρεξουσίου της, Β. ΚΥΡΙΑΖΟΠΟΥΛΟ, Πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, και τον Κ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ, Δικαστικό Αντιπρόσωπο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

3. Οι προσφεύγοντες ισχυρίζονταν, κυρίως, ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1.

4. Της προσφυγής επελήφθη το δεύτερο τμήμα του Δικαστηρίου (άρθρο 52 § 1 του Κανονισμού). Στο πλαίσιο του Δευτέρου Τμήματος, το τμήμα στο οποίο ανετέθη η εξέταση της υποθέσεως (άρθρο 27 § 1 της Συμβάσεως), συγκροτήθηκε συμφώνως προς το άρθρο 26 § 1 του Κανονισμού.

5. Με την από 20 Σεπτεμβρίου 2001 απόφαση, το Δικαστήριο έκανε εν μέρει δεκτή την προσφυγή.

6. Τόσο οι προσφεύγοντες όσο και η Κυβέρνηση κατέθεσαν εγγράφως παρατηρήσεις επί της ουσίας της υποθέσεως (άρθρο 59 § 1 του Κανονισμού).

7. Την 1^η Νοεμβρίου 2001, το Δικαστήριο μετέβαλε τη σύνθεση των τμημάτων του (άρθρο 25 § 1 του Κανονισμού). Η παρούσα προσφυγή ανετέθη στο πρώτο τμήμα, όπως ανασυγκροτήθηκε (άρθρο 52 § 1).

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ

I. ΟΙ ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΕΩΣ

8. Οι προσφεύγοντες γεννήθηκαν αντιστοίχως το 1942, 1946, 1982, 1979, 1946, 1945, 1951, 1924 και 1944 και διαμένουν στη Θεσσαλονίκη.

9. Στις 24 Ιουλίου 1995, το Δημόσιο προέβη, με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, προκειμένου περί της κατασκευής λεωφόρου στη Θεσσαλονίκη, σε απαλλοτρίωση τμήματος δύο οικοπέδων (με αριθμούς κτηματολογίου 53α και 71) ιδιοκτησίας των προσφευγόντων (οι έξι πρώτοι προσφεύγοντες είναι κύριοι του πρώτου και οι τρεις λοιποί του δεύτερου).

10. Στις 18 Μαρτίου 1997, το Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης το προσωρινό ποσό μονάδος αποζημιώσεως για την απαλλοτρίωση του υπ' αριθ. 53α οικοπέδου σε 50 000 δραχμές (ΔΡΧ) το τετραγωνικό μέτρο και σε Δρχ 60 000 το τετραγωνικό μέτρο για εκείνη του υπ' αριθ. 71 οικοπέδου. Έκρινε ότι για 820 μ² του υπ' αριθ. 53α οικοπέδου και 2 886,5 μ² του υπ' αριθ. 71 οικοπέδου, δεν έπρεπε οι προσφεύγοντες να εισπράξουν καμία αποζημίωση διότι εθεωρούντο ως ωφεληθέντες από την κατασκευή της οδού. Το δικαστήριο επιδίκασε επίσης, δυνάμει του άρθρου 13 § 4 του Διατάγματος 797/1971, ειδική αποζημίωση, για το μη απαλλοτριωθέν τμήμα των οικοπέδων, ύψους αντιστοιχούντος στο 60% της αξίας τους, καθώς και για τα επί των εν λόγω τμημάτων ευρισκομένων κτισμάτων, ύψους αντιστοιχούντος στο 50% της αξίας τους. Τέλος, το δικαστήριο διέταξε τον συμψηφισμό της δικαστικής δαπάνης.

11. Με την από 26 Νοεμβρίου 1996 απόφαση, το ίδιο δικαστήριο είχε αναγνωρίσει τους προσφεύγοντες ως δικαιούχους της αποζημιώσεως

απαλλοτριώσεως και της ειδικής αποζημιώσεως.

12. Στις 5 Μαΐου 1998, το Εφετείο Θεσσαλονίκης όρισε την οριστική τιμή μονάδος αποζημιώσεως σε Δρχ 48 000 για την απαλλοτρίωση του υπ' αριθ. 53α οικοπέδου και σε Δρχ 54 000 για εκείνη του υπ' αριθ. 71 οικοπέδου. Όρισε επίσης το οριστικό ποσό της ειδικής αποζημιώσεως για τα μη απαλλοτριωθέντα τμήματα ως ακολούθως: όσον αφορά τμήμα του υπ' αριθ. 71 οικοπέδου, την όρισε στο 30% της αξίας του, και ως προς το δεύτερο (συμπεριλαμβανομένης της επ' αυτού κειμένης οικίας) στο 25 % της αξίας του. Το Εφετείο δεν όρισε ειδική αποζημίωση για το υπ' αριθ. 53α οικόπεδο, διότι δεν είχε υποστεί ουσιαστική υποτίμηση της αξίας του. Έκρινε ότι η αποζημίωση για το μη απαλλοτριωθέν τμήμα δεν εξηρτάτο από τη φύση των έργων, για τα οποία είχε πραγματοποιηθεί η απαλλοτρίωση, αλλά από την υποτίμηση της αξίας του μη απαλλοτριωθέντος τμήματος, η οποία επήλθε με τη διχοτόμηση της ιδιοκτησίας.

13. Το Εφετείο καθόρισε ζώνη ασφαλείας τριάντα μέτρων από του άκρου της διανοιχθείσας οδού, εντός της οποίας απαγορευόταν η ανοικοδόμηση. Το μη απαλλοτριωθέν τμήμα του υπ' αριθ. 53α οικοπέδου (συμπεριλαμβανομένης της οικίας και θερμοκηπίου) ευρισκόταν εντός της ζώνης αυτής και, κατά τους προσφεύγοντες, η απαγόρευση ανοικοδομήσεως συνεπαγόταν μείωση της αξίας του οικοπέδου και των ήδη υφισταμένων κτισμάτων.

14. Τέλος, το Εφετείο έκρινε ότι η δικαστική δαπάνη των προσφευγόντων (25 000 Δρχ) και οι αμοιβές των δικηγόρων τους, έπρεπε να πληρωθούν από το Δημόσιο. Όρισε τις εν λόγω αμοιβές σε ποσοστό 3% του ύψους της αποζημιώσεως, το μεγαλύτερο μέρος της οποίας έπρεπε να κατατεθεί στον Δικηγορικό Σύλλογο Θεσσαλονίκης και 100 000 Δρχ μόνο να καταβληθούν στους δικηγόρους των προσφευγόντων (άρθρο 22 § 1 του Νόμου 3693/1957 και κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομικών και Δικαιοσύνης, από 8

Δεκεμβρίου 1992).

15. Την 1^η Ιουλίου 1998, οι προσφεύγοντες κατέθεσαν αίτηση αναιρέσεως. Υπεστήριζαν ότι το Εφετείο ήταν αρμόδιο να κρίνει ότι δεν έπρεπε να συμμετέχουν στα έξοδα απαλλοτριώσεως υπό την έννοια του άρθρου 1 του Νόμου 653/1977, αφού είχε ήδη κρίνει ότι τα μη απαλλοτριωθέντα τμήματα των επιδίκων οικοπέδων είχαν υποστεί μείωση της αξίας τους. Επικαλούνταν, μεταξύ άλλων, παραβίαση του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1 και του άρθρου 6 § 1 της Συμβάσεως. Λόγω της σοβαρότητας των τεθέντων ζητημάτων, της υποθέσεως επελήφθη η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου.

16. Με την από 11 Μαρτίου 1999 και υπ' αριθ. 8/1999 απόφαση, ο Άρειος Πάγος επικύρωσε την απόφαση του Εφετείου και απέρριψε την αίτηση αναιρέσεως, τουλάχιστον ως προς το μέρος το οποίο αφορά την παρούσα υπόθεση.

17. Ο Άρειος Πάγος έκρινε ότι για τον καθορισμό του ποσού μονάδος της αποζημιώσεως για τα απαλλοτριωθέντα ακίνητα προκειμένου περί της κατασκευής εθνικής οδού, το δικαστήριο περιορίζεται να ορίσει το εν λόγω ποσό, χωρίς να εξετάσει την ύπαρξη και την έκταση της υποχρεώσεως των παροδίων, οι οποίοι επωφελούνται της κατασκευής αυτής, να συμβάλλουν στα έξοδα της απαλλοτριώσεως συμφώνως προς το άρθρο 1 του Νόμου 653/1977. Όσον αφορά τον ισχυρισμό των προσφευγόντων, συμφώνως προς τον οποίο το Εφετείο δεν έλαβε υπ' όψη τη μείωση της αξίας η οποία θα επήρχετο εξαιτίας του γεγονότος ότι η οικία τους θα ευρισκόταν εφεξής 7,50 μέτρα κάτω από τον αλλακτήριο (δρόμο) της εθνικής οδού, ο Άρειος Πάγος έκρινε ότι η αποζημίωση για το μη απαλλοτριωθέν τμήμα συνδέεται μόνο με τη μείωση της αξίας η οποία προκαλείται από τον διαχωρισμό του απαλλοτριωθέντος τμήματος και δεν δύναται σε καμία περίπτωση να εξαρτάται από τη φύση του έργου στο οποίο αποσκοπεί η απαλλοτρίωση η

οποία δύναται να επηρεάσει το σύνολο της οικιστικής ζώνης (άρθρο 13 §§ 2 και 4 του Διατάγματος 797/1971). Οι διατάξεις του προαναφερθέντος άρθρου δεν αντέβαιναν προς το άρθρο 17 του Συντάγματος ούτε προς τα άρθρα 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1 και 6 § 1 της Συμβάσεως.

18. Όσον αφορά ειδικότερα την παραβίαση του άρθρου 6 § 1 της Συμβάσεως, ο Άρειος Πάγος έκρινε ότι το άρθρο αυτό έθετε διαδικαστικής φύσεως εγγυήσεις και δεν ηδύνατο να ληφθεί υπ' όψη για θέματα σχετικά προς το δικαίωμα στον σεβασμό της περιουσίας.

19. Επιπλέον, ο Άρειος Πάγος έκρινε ότι ούτε το άρθρο 17 § 4 του Διατάγματος 797/1971 το οποίο προβλέπει μειωμένη αμοιβή για τον δικηγόρο των προσφευγόντων, δεν ήταν αντίθετο προς τα άρθρα 17 και 20 § 1 του Συντάγματος και προς τα άρθρα 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1 και 6 § 1 της Συμβάσεως. Πράγματι, αφ' ενός, τούτο επέτρεπε την αποφυγή μειώσεως της εισπραχθείσας αποζημιώσεως, αφού ο δικαιούχος ήταν υποχρεωμένος να καταβάλει στον δικηγόρο του μειωμένη αμοιβή (συμφώνως προς τον νόμο) και, αφ' ετέρου, δεν περιόριζε το δικαίωμα σε δικαστική προστασία του ενδιαφερομένου ούτε την επαγγελματική ελευθερία του δικηγόρου του.

20. Επίσης, ο Άρειος Πάγος εδέχθη ότι από τις διατάξεις του άρθρου 17 του Συντάγματος και του Διατάγματος 797/1971, όπως ερμηνεύονται βάσει του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1, προκύπτει ότι για τον καθορισμό της «πλήρους αποζημιώσεως», έπρεπε να ληφθεί υπ' όψη η αξία του ακινήτου κατά τον χρόνο της πρώτης αποφάσεως του δικαστηρίου, καθώς και τα σχετικά προς την απαλλοτρίωση έξοδα του κυρίου του απαλλοτριωθέντος. Σε τέτοιου είδους έξοδα περιλαμβάνονταν η μεταφορά και η μετακόμιση των ιδιοκτητών, των οποίων η οικία ή επαγγελματική στέγη ευρισκόταν εντός των απαλλοτριωθέντων ακινήτων.

21. Στις 7 Μαΐου 1999, οι προσφεύγοντες ιδιοκτήτες του υπ' αριθ. 71 οικοπέδου προσέφυγαν ενώπιον του Πολυμελούς Πρωτοδικείου

Θεσσαλονίκης, απαιτώντας αποζημίωση για την εκ 2 886,5 μ2 απαλλοτριωθείσα επιφάνεια, για την οποία το Εφετείο δεν επιδίκασε αποζημίωση για τον λόγο ότι οι προσφεύγοντες είχαν ωφεληθεί από την απαλλοτρίωση (άρθρο 1 του Νόμου 653/1977).

22. Με τη μη οριστική απόφαση 2268/2000, το δικαστήριο αυτό διέταξε συμπληρωματική έρευνα καθώς και πραγματογνωμοσύνη. Αναφερόμενο στη νομολογία του Δικαστηρίου στις υποθέσεις Κατικαρίδη κατά της Ελλάδος και Τσόμτσου κατά της Ελλάδος, από 15 Νοεμβρίου 1996, έκρινε ότι το τεκμήριο συμφώνως προς το οποίο οι ιδιοκτήτες ωφελούνται από τη βελτίωση οδού, δεν ήταν πλέον αμάχητο. Η πραγματογνωμοσύνη επιβεβαίωσε ότι η αξία του οικοπέδου μειώθηκε κατά 60% όσον αφορά το τμήμα εμβαδού 2 886,5 μ2 και κατά 50% όσον αφορά το τμήμα εμβαδού 3 225 μ2.

Η διαδικασία διεξαγωγής συμπληρωματικών αποδείξεων ολοκληρώθηκε και η συζήτηση διεξήχθη στις 14 Δεκεμβρίου 2000. Με την από 15 Μαρτίου 2001 απόφαση, το δικαστήριο απέρριψε την αγωγή ως αόριστη διότι δεν ανέφερε τα ακριβή αίτια της μειώσεως της αξίας του μη απαλλοτριωθέντος τμήματος ούτε τις υφιστάμενες ζημίες. Οι προσφεύγοντες εφεσίβαλαν την απόφαση αυτή ενώπιον του Εφετείου Θεσσαλονίκης, το οποίο, με την από 7 Ιανουαρίου 2002 απόφαση, απέρριψε την έφεση.

II. ΟΙΚΕΙΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗ

A. Το Σύνταγμα

23. Το άρθρο 17 του Συντάγματος του 1975 ορίζει:

«1. Η ιδιοκτησία τελεί υπό την προστασία του Κράτους, τα δικαιώματα όμως που απορρέουν από αυτή δεν μπορούν να ασκούνται σε βάρος του γενικού συμφέροντος.

2. Κανένας δεν στερείται την ιδιοκτησία του, παρά μόνο για δημόσια ωφέλεια που έχει αποδειχθεί με τον προσηκόντα τρόπο, όταν και όπως νόμος ορίζει, και πάντοτε αφού προηγηθεί πλήρους αποζημίωση, που να

ανταποκρίνεται στην αξία την οποία είχε το απαλλοτριούμενο κατά τον χρόνο της συζήτησης στο δικαστήριο για τον προσωρινό προσδιορισμό της αποζημίωσης. Αν ζητηθεί απευθείας ο οριστικός προσδιορισμός της αποζημίωσης, λαμβάνεται υπόψη η αξία κατά τον χρόνο της σχετικής συζήτησης στο δικαστήριο.

(...))»

B. Ο Α.Ν. 797/1971 «περί απαλλοτριώσεων»

24. Ο Α.Ν. 797/1971 από 30 Δεκεμβρίου 1970/1^η Ιανουαρίου 1971 αποτελεί τη βασική νομοθεσία η οποία διέπει τις απαλλοτριώσεις, κατ' εφαρμογή των αρχών οι οποίες αναφέρονται στις συνταγματικές διατάξεις.

25. Το κεφάλαιο Α του αναγκαστικού νόμου ορίζει τη διαδικασία και τις προϋποθέσεις της ανακοινώσεως απαλλοτριώσεως.

26. Συμφώνως προς το άρθρο 1 § 1 α), εάν επιτρέπεται από τον νόμο προκειμένου περί δημοσίου συμφέροντος, η απαλλοτρίωση αστικών ή αγροτικών ιδιοκτησιών ή η διεκδίκηση εμπραγμάτων δικαιωμάτων επ' αυτών ανακοινώνεται με κοινή απόφαση του υπουργού ο οποίος είναι αρμόδιος στον τομέα τον οποίο αφορά η απαλλοτρίωση, και του Υπουργού Οικονομικών.

27. Το άρθρο 2 § 1 ορίζει τις προϋποθέσεις όσον αφορά την απόφαση ανακοινώσεως απαλλοτριώσεως. Ειδικότερα: α) κτηματολογικό διάγραμμα στο οποίο αναφέρεται η προς απαλλοτρίωση ζώνη, και β) ο κατάλογος των ιδιοκτητών των κτημάτων, το εμβαδόν αυτών, τα όρια αυτών και τα κυριότερα χαρακτηριστικά των επ' αυτών κειμένων κτισμάτων.

28. Το άρθρο 17 § 1 αναθέτει στα δικαστήρια τον προσδιορισμό της αποζημιώσεως. Ορίζει ρητώς ότι τα δικαστήρια προσδιορίζουν μόνο την τιμή μονάδος της αποζημιώσεως, χωρίς να διευκρινίζεται ο δικαιούχος ή οι δικαιούχοι αυτής ή ο διάδικος ο οποίος υποχρεούται σε καταβολή αυτής.

29. Κατά το άρθρο 13 § 1, η αποζημίωση υπολογίζεται βάσει της πραγματικής αξίας της απαλλοτριούμενης ιδιοκτησίας κατά τον χρόνο

δημοσιεύσεως της αποφάσεως με την οποία ανακοινώνεται η απαλλοτρίωση.

30. Κατά την παράγραφο 4 του ιδίου άρθρου, σε περίπτωση απαλλοτριώσεως τμήματος ακινήτου και εφόσον το υπολειπόμενο στον ιδιοκτήτη τμήμα υφίσταται ουσιαστική μείωση της αξίας του ή αχρηστεύεται, η απόφαση η οποία ορίζει την αποζημίωση, προσδιορίζει και την ειδική αποζημίωση για το τμήμα αυτό. Αυτή η ειδική αποζημίωση καταβάλλεται στον ιδιοκτήτη μαζί με εκείνη για το απαλλοτριωθέν τμήμα.

Γ. Ο Νόμος 653/1977 «περί υποχρεώσεων παρόδιων ιδιοκτητών προκειμένου περί διανοίξεως εθνικών οδών»

31. Οι οικείες διατάξεις του άρθρου 1 του Νόμου 653/1977 από 25 Ιουλίου/5 Αυγούστου 1977 ορίζουν ότι 1. σε περίπτωση διανοίξεως, εκτός σχεδίου πόλεως, εθνικών οδών πλάτους μέχρι τριάντα μέτρων, οι παρόδιοι ιδιοκτήτες οι οποίοι ωφελούνται, υποχρεούνται να πληρώσουν για ζώνη πλάτους δεκαπέντε μέτρων, συμμετέχοντας κατά τον τρόπο αυτό στα έξοδα απαλλοτριώσεως των κειμένων επί των οδών αυτών ακινήτων. Η επιβάρυνση αυτή δεν δύναται εν τούτοις να υπερβαίνει το ήμισυ της επιφανείας του περιού ο λόγος ακινήτου (...) 3. για τους σκοπούς της εφαρμογής του παρόντος άρθρου, θεωρούνται ωφεληθέντες παρόδιοι ιδιοκτήτες εκείνοι των οποίων τα ακίνητα αποκτούν πρόσοψη επί των διανοιχθεισών οδών 4. οσάκις οι δικαιούχοι αποζημιώσεως λόγω απαλλοτριώσεως τυγχάνουν συγχρόνως υπόχρεοι πληρωμής μέρους αυτής, υφίσταται συμψηφισμός δικαιωμάτων και υποχρεώσεων 5. ο τρόπος και η διαδικασία κατανομής της αποζημιώσεως ανάμεσα στο Δημόσιο και στους παρόδιους ιδιοκτήτες καθορίζονται με δημόσια διατάγματα μετά από πρόταση του Υπουργού Δημοσίων Έργων (...)

Δ. Τα άρθρα 1 του Α.Ν. 446/1974 και 22 του Νόμου 3693/1957

32. Κατά τα άρθρα 1 του Α.Ν. 446/1974 και 22 του Νόμου 3693/1957, προκειμένου περί απαλλοτριώσεως υπέρ του Δημοσίου, τα έξοδα «συμψηφίζονται» σε όλες τις περιπτώσεις. Τούτο σημαίνει ότι τα έξοδα τα

οποία πραγματοποιεί το πρόσωπο, ακίνητο του οποίου απαλλοτριώνεται, στο πλαίσιο της διαδικασίας απαλλοτριώσεως (τέλη χαρτοσήμου, αμοιβή δικηγόρου, κλπ.) δεν επιστρέφονται σε αυτό, και ότι το δικαστήριο δεν δύναται επομένως να καταδικάσει το Δημόσιο σε πληρωμή των εξόδων και της δικαστικής δαπάνης. Αντιθέτως, όταν η απαλλοτρίωση πραγματοποιείται υπέρ προσώπου, πλην του Δημοσίου, τα έξοδα βαρύνουν εξολοκλήρου το πρόσωπο υπέρ του οποίου λαμβάνει χώρα η απαλλοτρίωση (άρθρο 9 § 5 του Νόμου 1093/1980).

33. Με την από 8 Δεκεμβρίου 1992 κοινή απόφαση των Υπουργών Δικαιοσύνης και Οικονομίας, η αμοιβή δικηγόρου δεν δύναται σε καμία περίπτωση να υπερβεί τις 100 000 δραχμές.

34. Κατά το άρθρο 193 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, σε περίπτωση μη προσφυγής κατά της αποφάσεως επί της ουσίας, προσφυγή η οποία αφορά μόνο την κατανομή των εξόδων, είναι απαράδεκτη.

35. Στις 29 Ιουνίου 2000, η Ολομέλεια του Αρείου Πάγου έκρινε ότι ο τρόπος με τον οποίο το Εφετείο είχε αποφανθεί όσον αφορά τα έξοδα και τη δικηγορική αμοιβή, μείωνε πράγματι την εισπραχθείσα αποζημίωση και έθιγε το δικαίωμα της εταιρείας Interoliva ABEE στον σεβασμό της περιουσίας της. Ως εκ τούτου, εξαφάνισε την προσβληθείσα απόφαση ως προς το μέρος αυτό και παρέπεμψε την υπόθεση ενώπιον νέας συνθέσεως του Εφετείου προκειμένου να ορισθούν εκ νέου τα εν λόγω έξοδα (απόφαση υπ' αριθ. 19/2000).

Ε. Ο Νόμος 2097/1952 «περί ρυθμίσεως ορισμένων περιπτώσεων εφαρμογής του νόμου περί εισπράξεως δημοσίων εσόδων»

36. Το άρθρο 8 του Νόμου 2097/1957 ορίζει ότι η εκτέλεση δικαστικών αποφάσεων (αστικών ή ποινικών δικαστηρίων, του Συμβουλίου της Επικρατείας και του Ελεγκτικού Συνεδρίου) οι οποίες καταδικάζουν το Δημόσιο σε πληρωμή οφειλής ή δικαστικής δαπάνης, καθώς και εκείνη

παντός εκτελεστού τίτλου με τον οποίο αναγνωρίζεται ότι το Δημόσιο υποχρεούται σε πληρωμή παρόμοιας οφειλής, απαγορεύεται. Η επίδοση αιτήσεως πληρωμής των οφειλών αυτών απαγορεύεται και, στην περίπτωση κατά την οποία θα ελάμβανε παρά ταύτα χώρα, η επίδοση αυτή ουδόλως δεσμεύει το Δημόσιο.

37. Ο Άρειος Πάγος έκρινε ότι το άρθρο 8 του Νόμου 2097/1952 είναι σύμφωνο προς το Σύνταγμα της Ελλάδος και την Ευρωπαϊκή Σύμβαση (απόφαση υπ' αριθ. 1039/1995), και, συγκεκριμένα, ότι η ύπαρξη του προνομίου της αδυναμίας αναγκαστικής εκτελέσεως σε βάρος του Οργανισμού Σιδηροδρόμων Ελλάδος («ΟΣΕ») δεν αντίκειται προς τη διάταξη του άρθρου 4 § 1 του Συντάγματος «περί ισότητας των πολιτών έναντι του νόμου», διότι τούτη αποκλείει μόνο τη δημιουργία από τον νομοθέτη προνομιακών καταστάσεων έναντι ορισμένων προσώπων, δεν αποκλείει εν τούτοις το δικαίωμα του νομοθέτη να προβεί σε ειδική ρύθμιση (...) όταν τούτη επιβάλλεται για λόγους κοινωνικού ή δημοσίου συμφέροντος. Παρόμοιοι λόγοι υφίστανται εν προκειμένω: η ειδική και προνομιακή μεταχείριση του ΟΣΕ δικαιολογείται από τον ζωτικό κοινωνικό στόχο τον οποίο επιδιώκει, ήτοι τη δημιουργία σιδηροδρομικών μεταφορών. Επομένως, το Δημόσιο έχει άμεσο συμφέρον να εξασφαλίσει την απρόσκοπτη λειτουργία του ΟΣΕ. Το προνόμιο αυτό δεν είναι αντίθετο ούτε προς το άρθρο 20 του Συντάγματος το οποίο εγγυάται το δικαίωμα των πολιτών σε νομική προστασία από τα δικαστήρια (...). Περαιτέρω, η επέκταση στον ΟΣΕ του προνομίου της απαγορεύσεως της αναγκαστικής εκτελέσεως η οποία ισχύει για το Δημόσιο, δεν είναι αντίθετη προς το άρθρο 17 του Συντάγματος ούτε προς το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1 της 20ής Μαΐου 1952 (...) ούτε τέλος προς το άρθρο 6 § 1 της Συμβάσεως της Ρώμης, της 4^{ης} Νοεμβρίου 1950 (...), αφού τα άρθρα αυτά ρυθμίζουν άλλα θέματα και όχι θέματα όπως το παρόν, προς το οποίο είναι άσχετα.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Ι. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΓΓΕΛΛΟΜΕΝΗΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΩΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 1 ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΥ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 1

38. Οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται ότι οι ιδιοκτησίες τους απαλλοτριώθηκαν χωρίς να τους καταβληθεί πλήρης αποζημίωση για όλα τα απαλλοτριωθέντα τμήματα αυτών. Πράγματι, θεωρήθηκαν, δυνάμει του άρθρου 1 του Νόμου 653/1977, ιδιοκτήτες οι οποίοι ωφελήθηκαν από τη διάνοιξη της οδού, και έπρεπε να συμμετέχουν επομένως στα έξοδα απαλλοτριώσεως των ακινήτων τους, παρά το γεγονός ότι τα εθνικά δικαστήρια έκριναν ότι η αξία της μη απαλλοτριωθείσας περιουσίας τους είχε υποστεί ουσιαστική μείωση και τους επιδίκασαν ειδική αποζημίωση για τον λόγο αυτό. Επίσης, οφείλουν να εισάγουν νέα αγωγή ενώπιον του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης, για να κριθεί εκ νέου ότι δεν τυγχάνουν ωφεληθέντες ιδιοκτήτες υπό την έννοια του ως προαναφερομένου άρθρου, η διαδικασία δε αυτή θα διαρκέσει τουλάχιστον τέσσερα-πέντε έτη μέχρι της εκδόσεως οριστικής αποφάσεως, την οποία η προσφεύγοντες δεν θα δυνηθούν να εκτελέσουν σε βάρος του Δημοσίου, λόγω της υπάρξεως στο εσωτερικό δίκαιο προνομίου το οποίο απαγορεύει την αναγκαστική εκτέλεση σε βάρος αυτού. Οι ιδιοκτήτες του υπ' αριθ. 53α οικοπέδου παραπονούνται ότι το Εφετείο δεν τους επιδίκασε ειδική αποζημίωση για τον λόγο ότι το μη απαλλοτριωθέν τμήμα δεν είχε υποστεί ουσιαστική μείωση της αξίας του. Τέλος, οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν ότι ο τρόπος με τον οποίο τα εθνικά δικαστήρια απεφάνθησαν όσον αφορά τη δικαστική δαπάνη και τη δικηγορική αμοιβή, θίγει το δικαίωμα στον σεβασμό της περιουσίας τους. Οι προσφεύγοντες ισχυρίζονται ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1, το οποίο ορίζει:

Άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1

«Παν φυσικό ή νομικό πρόσωπο δικαιούται σεβασμού της περιουσίας του.

Ουδείς δύναται να στερηθεί της ιδιοκτησίας αυτού ειμή για λόγους δημοσίας ωφελείας και υπό τους προβλεπόμενους από τον νόμο και τις γενικές αρχές του διεθνούς δικαίου όρους.

Οι προαναφερόμενες διατάξεις δεν θίγουν το δικαίωμα παντός Κράτους όπως θέσει σε ισχύ νόμους τους οποίους ήθελε κρίνει αναγκαίους προς ρύθμιση της χρήσεως αγαθών συμφώνως προς το δημόσιο συμφέρον ή προς εξασφάλιση της καταβολής φόρων ή άλλων εισφορών ή προστίμων.»

A. Επιχειρήματα των διαδίκων

39. Η Κυβέρνηση υπογραμμίζει ότι κατά την ειδική διαδικασία η οποία προβλέπεται από τον Α.Ν. 797/1971, τα δικαστήρια περιορίζονται να προσδιορίσουν την καταβλητέα στους ενδιαφερόμενους τιμή μονάδος αποζημιώσεως και δεν δύνανται να εξετάσουν αν οι ιδιοκτήτες απαλλοτριωθέντων ωφελούνται από τα έργα διαπλατύνσεως της οδού ούτε αν υποχρεούνται να συμβάλουν στα έξοδα απαλλοτριώσεως, συμφώνως προς τις διατάξεις του Νόμου 653/1977. Με την απόφαση 8/1999, ο Άρειος Πάγος έκρινε ότι απάντηση στο ερώτημα αν οι παρόδιοι ιδιοκτήτες ωφελούνταν ή όχι, ή είχαν την προρρηθείσα υποχρέωση, έπρεπε να δοθεί κατά την τακτική διαδικασία και αφού εγειρόταν προς τούτο αγωγή. Η αγωγή αυτή δύναται να εγερθεί συγχρόνως με την αίτηση προσδιορισμού τιμής μονάδος αποζημιώσεως. Οι προσφεύγοντες, ιδιοκτήτες του υπ' αριθ. 71 οικοπέδου, ήγειραν παρόμοια αγωγή, αλλά τους επιτρεπόταν να το πράξουν σε πιο πρώιμο στάδιο, ήτοι όταν η διαδικασία ενώπιον του Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης εκκρεμούσε. Τούτο οφείλεται στο γεγονός ότι, συνεπεία των αποφάσεων του Δικαστηρίου στις υποθέσεις Κατικαρίδη κατά της Ελλάδος και Τσώμτσου κατά της Ελλάδος, από 15 Νοεμβρίου 1996, ο Άρειος Πάγος εγκατέλειψε τη νομολογία του, κατά την οποία το τεκμήριο συμφώνως προς το οποίο οι ιδιοκτήτες ωφελούνταν από τα βελτιωτικά έργα οδοποιίας, ήταν αμάχητο. Ο Άρειος Πάγος επανήλθε τότε στην παλαιά νομολογία του,

συμφώνως προς την οποία τα αστικά δικαστήρια τα οποία ορίζουν την τιμή μονάδος αποζημιώσεως, είναι αναρμόδια να εξετάσουν συγχρόνως αν οι ιδιοκτήτες απαλλοτριωθέντων ωφελούνται από την απαλλοτρίωση. Το γεγονός ότι στην παρούσα υπόθεση η επίδικη απαλλοτρίωση έχει ήδη λάβει χώρα και έχει ήδη καταβληθεί αποζημίωση, ενώ αγωγή αποσκοπούσα στην καταβολή περαιτέρω αποζημιώσεως εκκρεμεί ακόμα (αν αποδειχθεί ότι οι ενδιαφερόμενοι ουδόλως ωφελούνται από την εν λόγω απαλλοτρίωση), δεν δύναται να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1.

40. Τέλος, όσον αφορά τη δικηγορική αμοιβή, η Κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι ο Άρειος Πάγος ορθώς έκρινε ότι οι διατάξεις της οικείας νομοθεσίας δεν αντίκεινται προς το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1. Πράγματι, το ύψος της αποζημιώσεως λόγω της απαλλοτριώσεως, την οποία θα εισπράξει ο ιδιοκτήτης, δεν θα μειωθεί, αφού καταβάλλει στον δικηγόρο του το περιορισμένο ποσό αμοιβής την οποία προβλέπει ο νόμος και εισπράττει από τον αντίδικο. Περαιτέρω, η μειωμένη αμοιβή του δικηγόρου του δικαιούχου της αποζημιώσεως, δεν παραβιάζει το δικαίωμα σε δικαία δίκη, διότι δεν εμποδίζει τον τελευταίο να υπερασπίσει τα συμφέροντά του ούτε τον δικηγόρο να ασκήσει το επάγγελμά του. Επίσης, η Κυβέρνηση υπογραμμίζει ότι η απαλλοτρίωση με σκοπό την υλοποίηση έργου δημοσίου συμφέροντος είναι νόμιμη και, επομένως, η διάκριση ανάμεσα στο «υπαίτιο μέρος» και στο «μη υπαίτιο μέρος» στερείται σημασίας. Εν προκειμένω, το Εφετείο, το οποίο επελήφθη των αιτήσεων των δύο μερών για τον προσδιορισμό της τιμής μονάδος της αποζημιώσεως, τις έκανε εν μέρει δεκτές. Είναι επομένως φυσικό ότι επιδίκασε τη δικαστική δαπάνη και τη δικηγορική αμοιβή στους προσφεύγοντες.

41. Οι προσφεύγοντες – ιδιοκτήτες του υπ' αριθ. 71 οικοπέδου – ισχυρίζονται ότι η απόφαση του Εφετείου, συμφώνως προς την οποία το

αναπαλλοτριώτο τμήμα υφίσταται μείωση της αξίας του λόγω της απαλλοτριώσεως, ισοδυναμεί με αναγνώριση, παράγουσα δικαίωμα ισχύος δεδικασμένου, του γεγονότος ότι δεν δύναται να θεωρηθεί ότι η ιδιοκτησία ωφελείται και υπόκειται στην «αυτοαποζημίωση» η οποία προβλέπεται στο άρθρο 1 §§ 3 και 4 του Νόμου 653/1977. Επομένως, δεν θα έπρεπε οι ιδιοκτήτες να είναι υποχρεωμένοι να εγείρουν νέα αγωγή ενώπιον του Πολυμελούς Πρωτοδικείου ώστε τούτο να εξετάσει εκ νέου αν ο παρόδιος ιδιοκτήτης ωφελείται, αφού το θέμα αυτό έχει κριθεί οριστικά από το Εφετείο.

42. Οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν περαιτέρω ότι δεν έπρεπε το Εφετείο να περιοριστεί στον προσδιορισμό της τιμής μονάδος αποζημιώσεως, αλλά ολοκλήρου της αποζημιώσεως η οποία είναι δυνατόν να οφείλεται, ούτως ώστε η πληρωμή της αποζημιώσεως να προηγηθεί της καταλήψεως της ιδιοκτησίας. Ο τρόπος με τον οποίο ο Άρειος Πάγος ερμήνευσε τα άρθρα 13 § 4 του Διατάγματος 797/1971 και το άρθρο 1 του Νόμου 653/1977, παραβιάζει τα άρθρα 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1 και 6 § 1 της Συμβάσεως. Το μη απαλλοτριωθέν τμήμα οικοπέδου δεν ωφελείται πάντα από τα έργα, και συνεπώς η εφαρμογή αμάχητου τεκμηρίου για τον συμψηφισμό της αποζημιώσεως παραβιάζει τα άρθρα 17 του Συντάγματος και 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1. Οι προσφεύγοντες αντικρούουν τη θέση της Κυβερνήσεως, κατά την οποία η υποχρέωση εκ νέου προσφυγής ενώπιον των αστικών δικαστηρίων δεν παραβιάζει το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1, διότι απορρέει από διάταξη αμιγούς διαδικασίας. Επισημαίνουν ότι η επιταγή του άρθρου 17 § 2 του Συντάγματος για πλήρη αποζημίωση, αλλά και οι διατάξεις των άρθρων 13 §§ 1 και 4 του Διατάγματος 797/1971 περιέχουν ουσιώδεις και όχι διαδικαστικούς κανόνες.

43. Τέλος, οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν ότι για την επιδίκαση ή μη ειδικής αποζημιώσεως, έπρεπε τα δικαστήρια να λαμβάνουν υπ' όψη όχι μόνο τη μείωση της αξίας της ιδιοκτησίας, την οποία συνεπάγεται η διχοτόμηση της

ιδιοκτησίας, αλλά και τη φύση των έργων τα οποία εκτελούνται μετά την απαλλοτρίωση.

44. Όσον αφορά τη δικηγορική αμοιβή, οι προσφεύγοντες υπογραμμίζουν ότι είναι μηδαμινή σε σχέση με εκείνη η οποία προβλέπεται στον Κώδικα των Δικηγόρων, ο οποίος ορίζει το κατώτατο όριο αυτής στο 4% του ποσού το οποίο αποτελεί αντικείμενο της διαδικασίας.

B. Εκτίμηση του Δικαστηρίου

45. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι μέτρο αναμείξεως στο δικαίωμα στον σεβασμό της περιουσίας προϋποθέτει «δικαία ισορροπία» ανάμεσα στις απαιτήσεις του γενικού συμφέροντος του κοινωνικού συνόλου και στις επιταγές της προασπίσεως των θεμελιωδών ατομικών δικαιωμάτων (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση *Sporrong και Lönnroth* κατά της Σουηδίας, από 23 Σεπτεμβρίου 1982, série A n° 52, σελ. 26, § 69). Για να εκτιμηθεί αν το επίδικο μέτρο τηρεί την επιδιωκόμενη δικαία ισορροπία και, ειδικότερα, αν δεν επιβαρύνει τον προσφεύγοντα με δυσανάλογο βάρος, θα πρέπει να ληφθεί υπ' όψη ο τρόπος αποζημιώσεως ο οποίος προβλέπεται από την εσωτερική νομοθεσία. Εν προκειμένω, χωρίς την καταβολή ποσού ευλόγως αναλόγου της αξίας του αγαθού, αποστέρηση ιδιοκτησίας συνιστά συνήθως υπερβολική παραβίαση, η οποία δεν θα ηδύνατο να αιτιολογηθεί στο πλαίσιο του άρθρου 1. Τούτο δεν εγγυάται εν τούτοις σε όλες τις περιπτώσεις το δικαίωμα σε ολοσχερή συμψηφισμό, διότι νόμιμοι στόχοι «δημόσιας ωφέλειας» δύνανται να συνηγορούν υπέρ αποζημιώσεως μικρότερης από την πλήρη αγοραστική αξία (βλ. απόφαση *Μονές Αγίου Όρους* κατά της Ελλάδος, από 9 Δεκεμβρίου 1994, série A n° 301-A, σελ. 34-35, §§ 70-71).

46. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι στις υποθέσεις *Κατικαρίδη* και *λοιπών* κατά της Ελλάδος και *Τσώμτσου* κατά της Ελλάδος, είχε επικρίνει το αμάχητο τεκμήριο του άρθρου 1 § 3 του Νόμου 653/1977. Είχε εκτιμήσει ότι αυτό το υπερβολικής ακαμψίας σύστημα ουδόλως λάμβανε υπ' όψη το πολυσχιδές

των καταστάσεων, παραβλέποντας τις διαφορές οι οποίες απορρέουν κυρίως από τη φύση των έργων και τη διαμόρφωση του χώρου, γεγονός το οποίο το είχε οδηγήσει να κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1 (αποφάσεις Κατικαρίδη και λοιπών κατά της Ελλάδος, από 15 Νοεμβρίου 1996, Recueil 1996-V, σελ. 1688-1689, § 49, και Τσώμτσου και λοιπών κατά της Ελλάδος, από 15 Νοεμβρίου 1996, Recueil 1996-V, σελ. 1715-1716, § 40).

47. Λόγω των αποφάσεων αυτών, ο Άρειος Πάγος της Ελλάδος, με την από 11 Μαρτίου 1999 απόφαση, στην πρώτη υπόθεση, εγκατέλειψε τη νομολογία του, κατά την οποία το τεκμήριο συμφώνως προς το οποίο οι ιδιοκτήτες ωφελούνταν από τα βελτιωτικά έργα οδοποιίας, ήταν αμάχητο, και επανήλθε στην παλαιά νομολογία του. Έκτοτε, τα αστικά δικαστήρια τα οποία ορίζουν την τιμή μονάδος αποζημιώσεως, είναι αναρμόδια να εξετάσουν αν οι ιδιοκτήτες απαλλοτριωθέντος ακινήτου ωφελούνται ή όχι από τα έργα οδοποιίας, έτσι ώστε αυτοί, αν θεωρήσουν ότι υφίστανται ζημία, να υποχρεούνται να κινήσουν νέα διαδικασία ενώπιον των αστικών δικαστηρίων.

48. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι όταν η περιουσία προσώπου αποτελεί αντικείμενο απαλλοτριώσεως, πρέπει να υφίσταται διαδικασία η οποία εξασφαλίζει σφαιρική εκτίμηση των συνεπειών απαλλοτριώσεως, ήτοι τη χορήγηση αποζημιώσεως σε σχέση με την αξία του απαλλοτριωθέντος ακινήτου, τον καθορισμό των δικαιούχων της αποζημιώσεως και κάθε άλλο θέμα σχετικό προς την απαλλοτρίωση, συμπεριλαμβανομένης της δικαστικής δαπάνης.

49. Για τον λόγο αυτό, το Δικαστήριο θα εξετάσει σφαιρικά τις συνέπειες της περί ης ο λόγος απαλλοτριώσεως. Υπενθυμίζει ότι οι προσφεύγοντες παραπονούνται στο πλαίσιο του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1 για το τεκμήριο της αυτοαποζημιώσεως και τη σχετική προς τούτο διαδικασία, για την απουσία ειδικής αποζημιώσεως δυνάμει του άρθρου 13 § [:] του

Διατάγματος 797/1971 για το μη απαλλοτριωθέν τμήμα του οικοπέδου υπ' αριθ. 53α και για τον υπολογισμό και την πληρωμή της αμοιβής των δικηγόρων.

50. Το Δικαστήριο υπογραμμίζει ότι όσον αφορά τα πραγματικά περιστατικά, οι προσφεύγοντες δεν ευρίσκονται στην ίδια κατάσταση. Κατ' αρχάς, όλοι οι προσφεύγοντες υπέστησαν απαλλοτρίωση τμήματος της ιδιοκτησίας τους χωρίς να εισπράξουν γι' αυτό καμία αποζημίωση, διότι θεωρήθηκαν ως ωφελούμενοι από τα έργα κατασκευής της οδού. Εν τούτοις, μόνο οι προσφεύγοντες ιδιοκτήτες του υπ' αριθ. 71 οικοπέδου εισήγαγαν αγωγή ενώπιον των αρμοδίων δικαστηρίου ζητώντας αποζημίωση. Τέλος, αυτοί οι ίδιοι ιδιοκτήτες εισέπραξαν ειδική αποζημίωση για τη μείωση της αξίας του μη απαλλοτριωθέντος τμήματος του οικοπέδου τους, αλλά όχι και οι προσφεύγοντες ιδιοκτήτες του υπ' αριθ. 53α οικοπέδου.

51. Πρώτον, το Δικαστήριο δεν δύναται να υποκαταστήσει τα ελληνικά δικαστήρια για να αποφανθεί επί του ερωτήματος αν το μη απαλλοτριωθέν τμήμα του υπ' αριθ. 53α οικοπέδου υπέστη μείωση της αξίας του λόγω της πραγματοποιήσεως του έργου στο οποίο αποσκοπεί η απαλλοτρίωση ή αν θα έπρεπε τα εθνικά δικαστήρια να προσδιορίσουν ειδική αποζημίωση για τον λόγο αυτό (βλ. *mutates mutandis*, *Μαλαμά κατά της Ελλάδος*, n° 43622/98, § 51, ΕΔΑΔ 2001-II). Λαμβανομένου υπ' όψη του περιθωρίου εκτιμήσεως το οποίο το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1 παρέχει στις εθνικές αρχές (βλ. *Παπαχελάς κατά της Ελλάδος*, [GC], n° 31423/96, § 49), το Δικαστήριο δεν διακρίνει στην παρούσα υπόθεση καμία ένδειξη η οποία θα οδηγούσε στο συμπέρασμα ότι η άρνηση αποζημιώσεως όσον αφορά το περί ου ο λόγος μη απαλλοτριωθέν τμήμα συνεπάγεται παραβίαση του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1.

52. Δεύτερον, το Δικαστήριο σημειώνει ότι αν τα εθνικά δικαστήρια δέχονται εφεξής ότι το τεκμήριο συμφώνως προς το οποίο η υπεραξία

συνεπεία οδικών χωροταξικών έργων αποτελεί επαρκή αποζημίωση, δεν είναι πλέον αμάχητο, το σύστημα αποζημιώσεως των ιδιοκτητών οι οποίοι υφίστανται μέτρο απαλλοτριώσεως, δεν έχει βελτιωθεί αισθητά. Πράγματι, το τεκμήριο εξακολουθεί να υφίσταται και τα δικαστήρια τα οποία προσδιορίζουν το ύψος της αποζημιώσεως, δεν λαμβάνουν υπ' όψη τη φύση των έργων τα οποία πραγματοποιούνται ούτε αν οι ιδιοκτήτες ωφελούνται ή όχι από αυτά. Αντιθέτως, το σύστημα, όπως λειτουργεί σήμερα, υποχρεώνει τους ιδιοκτήτες οι οποίοι θεωρούν ότι ζημιώνονται από τα έργα, να προσφύγουν εκ νέου στα αστικά δικαστήρια ώστε να αποδείξουν ότι οι ιδιοκτησίες τους στην πραγματικότητα δεν ωφελούνται. Και είναι δυνατόν η διαδικασία αυτή να είναι χρονοβόρα αν ένας από τους διαδίκους αποφασίσει να κάνει χρήση των ενδίκων μέσων τα οποία του προσφέρονται. Θα προσετίθετο τότε σε εκείνη η οποία αποσκοπεί στον προσδιορισμό της τιμής μονάδος αποζημιώσεως, η οποία περιλαμβάνει τρεις φάσεις: τον προσδιορισμό της τιμής μονάδος, κατ' αρχάς προσωρινής και στη συνέχεια οριστικής, της αποζημιώσεως και την αναγνώριση των κατόχων του δικαιώματος δε αποζημίωση.

53. Περαιτέρω, το Δικαστήριο εκτιμά ότι είναι αντιφατικό να επιδικάζεται ειδική αποζημίωση (άρθρο 13 § 1 του Α.Ν. 797/1971) για τη μείωση της αξίας του μη απαλλοτριωθέντος τμήματος του οικοπέδου (όπως συνέβη στην παρούσα υπόθεση όσον αφορά τους προσφεύγοντες ιδιοκτήτες του υπ' αριθ. 71 οικοπέδου) και, αφ' ετέρου, να κρίνεται ότι η αξία της ιδιοκτησίας αυξάνεται από τα έργα, συμφώνως προς το τεκμήριο. Κατά τα λοιπά, τα δικαστήρια δεν εξετάζουν αν αυτή η μείωση της αξίας είναι αποτέλεσμα της φύσεως των έργων τα οποία εκτελούνται, αλλά στηρίζονται μόνο στη διχοτόμηση της ιδιοκτησίας για να επιδικάσουν την ειδική αποζημίωση του άρθρου 13 § 1. Όμως, στην παρούσα υπόθεση, οι προσφεύγοντες υπεστήριζαν ότι ήταν αδύνατο να κτίσουν επί των μη απαλλοτριωθέντων τμημάτων των οικοπέδων διότι ευρίσκονταν στο εσωτερικό ζώνης ασφαλείας τριάντα μέτρων η οποία

έπρεπε να χωρίζει κάθε οικοδομή από το εξωτερικό όριο της οδού.

54. Συνεπώς, το αποτέλεσμα της μεταβολής νομολογίας, η οποία επιχειρήθηκε στις 11 Μαρτίου 1999 από τον Άρειο Πάγο, επί του συστήματος αποζημιώσεως των ιδιοκτητών, ήταν λίαν περιορισμένης εκτάσεως. Θα ήταν εξ άλλου προσπονητός ένας διαχωρισμός ανάμεσα στο ζήτημα της αποζημιώσεως και σε εκείνο της ειδικής αποζημιώσεως, αφού και οι δύο οφείλονται στο ίδιο γεγονός.

55. Τέλος, το Δικαστήριο σημειώνει ότι δυνάμει της υπ' αριθ. 134423/8.12.1992 κοινής αποφάσεως των Υπουργών Δικαιοσύνης και Οικονομίας, η δικηγορική αμοιβή την οποία οφείλει να καταβάλλει το Δημόσιο, στο πλαίσιο διαδικασιών όπως εκείνη της παρούσης υποθέσεως, στους ζημιωθέντες ιδιοκτήτες, δεν δύναται να υπερβαίνει το ποσό των 100 000 δραχμών (294 ευρώ περίπου). Εν τούτοις, ένα τέτοιο ποσό ουδόλως ανταποκρίνεται στην αμοιβή την οποία δικηγόρος δύναται να απαιτήσει από τον πελάτη του δυνάμει του Κώδικα των Δικηγόρων, και η οποία ορίζεται κατ' ελάχιστο όριο σε 4% του ποσού το οποίο αποτελεί αντικείμενο της διαδικασίας, πράγμα το οποίο σημαίνει ότι ο προσφεύγων οφείλει να πληρώσει το υπόλοιπο της αμοιβής «από την τσέπη του» ή να παραχωρήσει μέρος του ποσού το οποίο του κατέβαλε το Δημόσιο ως αποζημίωση για την απαλλοτρίωση.

56. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι ο σκοπός της Συμβάσεως έγκειται στην προστασία όχι θεωρητικών ή κενών περιεχομένου δικαιωμάτων, αλλά δικαιωμάτων συγκεκριμένων και πραγματικών. Διατηρώντας το τεκμήριο αυτό, υποχρεώνοντας τους ζημιωθέντες ιδιοκτήτες σε πολλαπλασιασμό των διαδικασιών προκειμένου να έχουν τη δυνατότητα να εισπράξουν αποζημίωση δικαίως ανάλογη της αξίας του απαλλοτριωθέντος αγαθού και περιορίζοντας την επιστροφή της δικηγορικής αμοιβής, οι αρχές ήραν τη δικαία ισορροπία η οποία πρέπει να υφίσταται ανάμεσα στην προάσπιση των

ατομικών δικαιωμάτων και στις επιταγές του γενικού συμφέροντος.

57. Υπήρξε επομένως παραβίαση του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1.

II. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 41 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΕΩΣ

58. Κατά το άρθρο 41 της Συμβάσεως,

«Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων αυτής, και αν το εσωτερικό δίκαιο του υψηλού συμβαλλομένου μέρους δεν επιτρέπει ειμή την ατελή επανόρθωση των συνεπειών της παραβίασης αυτής, το Δικαστήριο χορηγεί, εν ανάγκη, στο αδικηθέν μέρος δικαία ικανοποίηση.»

A. Υλική ζημία

59. Για υλική ζημία, οι προσφεύγοντες, ιδιοκτήτες του υπ' αριθ. 53α οικοπέδου, απαιτούν τα ακόλουθα ποσά, προσαυξημένα με κεφαλαιοποίησιμο τόκο 6%: 196 574,49 ευρώ για τη μείωση της αξίας του μη απαλλοτριωθέντος τμήματος, 8 768,87 ευρώ για τη μείωση της αξίας της οικίας και 149 250,98 ευρώ για το θεωρούμενο ως αντικείμενο «αυτοαποζημιώσεως» τμήμα. Οι προσφεύγοντες ιδιοκτήτες του υπ' αριθ. 71 οικοπέδου απαιτούν, για τη μείωση της αξίας συνεπεία των έργων οδοποιίας και της διχοτομήσεως του ακινήτου, αποζημίωση 235 889,35 ευρώ για το τμήμα εμβαδού 2 880 μ² και αποζημίωση 264 228,83 ευρώ για το τμήμα εμβαδού 3 226 μ², καθώς και 11 546,47 ευρώ για τη μείωση της αξίας της οικίας.

60. Η Κυβέρνηση υπογραμμίζει ότι το Εφετείο Θεσσαλονίκης θα ορίσει την τιμή μονάδος αποζημιώσεως για την απαλλοτρίωση και θα επιδικάσει επίσης ειδική αποζημίωση δυνάμει του άρθρου 13 § 4 του Διατάγματος 797/1971 για τη μείωση της αξίας των δύο μη απαλλοτριωθέντων τμημάτων του υπ' αριθ. 71 οικοπέδου. Όσον αφορά το υπ' αριθ. 53α οικόπεδο, το Εφετείο αποφάσισε να μη επιδικάσει αποζημίωση με αιτιολογημένη απόφαση. Κατά την

Κυβέρνηση, οι προσφεύγοντες επιζητούν να περιβάλουν το Δικαστήριο με αρμοδιότητες τις οποίες δεν διαθέτει, ήτοι να επιδικάσει αποζημιώσεις εκεί όπου τα εθνικά δικαστήρια αποφάσισαν ότι δεν συνέτρεχε λόγος.

61. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι δεν διέγνωσε παραβίαση του άρθρου 1 του πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1 όσον αφορά την άρνηση επιδικάσεως ειδικής αποζημιώσεως δυνάμει του άρθρου 13 § 4 του Διατάγματος 797/1971 στους προσφεύγοντες ιδιοκτήτες του υπ' αριθ. 53α οικοπέδου. Σημειώνει επίσης ότι αγωγή η οποία αφορά την αποζημίωση των προσφευγόντων ιδιοκτητών του υπ' αριθ. 71 οικοπέδου, εξακολουθεί να εκκρεμεί ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων. Υπογραμμίζει, τέλος, ότι η διαπιστωθείσα εν προκειμένω παραβίαση συνίσταται σε παραβίαση του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1, στο μέτρο που οι υφιστάμενες διαδικασίες καθιστούν όχι εύλογα πολύπλοκη τη δυνατότητα για τους υφιστάμενους μέτρα απαλλοτριώσεως ιδιοκτήτες να διεκδικήσουν κατάλληλη αποζημίωση.

62. Το Δικαστήριο εκτιμά ότι οι προσφεύγοντες υπέστησαν ζημία, την οποία δεν δύναται να επανορθώσει μόνο η διαπίστωση παραβιάσεως. Αποφαινόμενο κατά δικαία κρίση, όπως ορίζει το άρθρο 41, το Δικαστήριο επιδικάζει στους προσφεύγοντες το ποσό των 20 000 ευρώ.

Β. Έξοδα και δικαστική δαπάνη

63. Για τα έξοδα και τη δικαστική δαπάνη ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, οι προσφεύγοντες ζητούν το ποσό των 44 020,54 ευρώ. Όσον αφορά τα έξοδα και τη δικαστική δαπάνη ενώπιον του Δικαστηρίου, αφήνουν τον προσδιορισμό τους στην κρίση του Δικαστηρίου.

64. Η Κυβέρνηση υπογραμμίζει ότι καμία συμφωνία συναφθείσα μεταξύ προσφεύγοντος και του δικηγόρου του δεν δύναται να δεσμεύει τα εθνικά δικαστήρια ούτε το Δικαστήριο.

65. Το Δικαστήριο δεν δύναται να εικάσει επί του ποσού της αμοιβής του δικηγόρου των προσφευγόντων ούτε η νομολογία του Αρείου Πάγου κατά τον

χρόνο των περιστατικών ήταν αυτή η οποία είναι σήμερα. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει επίσης ότι συμφώνως προς την πάγια νομολογία οι κανόνες της εσωτερικής πρακτικής δεν επιβάλλονται στο Δικαστήριο στον τομέα αυτό (απόφαση Παπαμιχαλοπούλου και λοιπών κατά της Ελλάδος, από 31 Οκτωβρίου 1995 (παλαιό άρθρο 50), série A n° 330-B, § 47).

66. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι αν το απαιτούμενο από τους προσφεύγοντες ποσό πράγματι κατεβλήθη από αυτούς, όπως αυτό προκύπτει από τα παραστατικά τα οποία κατατέθηκαν στη δικογραφία, το ύψος του εν λόγω ποσού δεν του φαίνεται εύλογο. Αποφαινόμενο κατά δικαία κρίση και δεδομένου ότι διαπιστώθηκε παραβίαση στην προκειμένη περίπτωση, επιδικάζει στους προσφεύγοντες το ποσό των 20 000 ευρώ.

Γ. Τόκοι υπερημερίας

67. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι το ετήσιο ποσοστό των τόκων υπερημερίας πρέπει να είναι το ίδιο με εκείνο της διευκολύνσεως περιθωριακού δανείου της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τραπέζης, προσαυξημένου κατά τρεις ποσοστιαίες μονάδες.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ, ΟΜΟΦΩΝΑ,

1. *Κρίνει ότι* υπήρξε παραβίαση του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1.

2. *Κρίνει ότι*

α) το εναγόμενο Κράτος υποχρεούται να καταβάλει στους προσφεύγοντες, εντός τριών μηνών από της ημερομηνίας κατά την οποία η απόφαση θα καταστεί οριστική συμφώνως προς το άρθρο 44 § 2 της Συμβάσεως, τα ακόλουθα ποσά:

- i. 20 000 ευρώ (είκοσι χιλιάδες ευρώ) για υλική ζημία,
- ii. 20 000 Ευρώ (είκοσι χιλιάδες ευρώ) για έξοδα και δικαστική δαπάνη,
- iii. κάθε ποσό δυνάμενο να οφείλεται ως φόρος επί των εν λόγω ποσών,

β) τα ποσά αυτά θα προσαυξάνονται με απλό τόκο ετησίως ίσο προς το επιτόκιο της διευκολύνσεως περιθωριακού δανείου της Ευρωπαϊκής

Κεντρικής Τραπέζης, προσαυξημένου κατά τρεις ποσοστιαίες μονάδες, από της εκπνοής της εν λόγω προθεσμίας και μέχρι της καταβολής.

3. *Απορρίπτει* το αίτημα περί δίκαιας ικανοποίησης ως προς τα υπόλοιπα ποσά.

Συντάχθηκε στη Γαλλική, στη συνέχεια κοινοποιήθηκε εγγράφως στις 19 Σεπτεμβρίου 2002 κατ' εφαρμογή του άρθρου 77 §§ 2 και 3 του Κανονισμού.

[υπογραφή]

Erik FRIBERGH

Γραμματέας

[υπογραφή]

Françoise TULKENS

Πρόεδρος

Ακριβής μετάφραση από το συνημμένο υπηρεσιακό έγγραφο στη Γαλλική γλώσσα.

Αθήνα, 08-11-2002.

Η ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΡΙΑ

ΜΑΡΙΑ Π. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ